

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМОПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ ГРИГОРІЄМ СКОВОРОДОЮ В ДІАЛОГАХ „НАРКІСС”, „СИМФОНІА, НАРЕЧЕННАЯ КНИГА АСХАНЬ”

Александрович Т.З., к.філол.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті розглядаються особливості творчої манери Григорія Сковороди-письменника при розкритті теми самопізнання. З цією метою авторка робить екскурс у минуле, щоб дослідити джерельні витoki даної проблеми не тільки в національній літературі, а й у творах античних авторів, отців церкви. У розвідці також розглядаються композиційні, сюжетно-фабульні колізії діалогів, робиться спроба на основі текстів прози письменника дати пояснення розуміння теми самопізнання Григорієм Сковородою у контексті доби Бароко.

Ключові слова: Бароко, Біблія, Бог, діалог, композиція, самопізнання, симфонія, сюжет.

Александрович Т.З. РАССМОТРЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ САМОПОЗНАНИЯ ЧЕЛОВЕКА ГРИГОРИЕМ СКОВОРОДОЙ В ДИАЛОГАХ «НАРКИСС», «СИМФОНΙΑ, НАРЕЧЕННАЯ КНИГА АСХАНЬ». / Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина.

В статье рассматриваются особенности творческой манеры Григория Сковороды-писателя при раскрытии темы самопознания. Для этого автор делает экскурс в будущее, чтобы исследовать источники проблемы не только в национальной литературе, но и в произведениях античных авторов, отцов церкви. В статье также рассматриваются композиционные, сюжетно-фабульные коллизии диалогов, делается попытка на основе текстов прозы писателя объяснить понимание темы самопознания Григорием Сковородой в контексте эпохи Барокко.

Ключевые слова: Барокко, Библия, Бог, диалог, композиция, самопознание, симфония, сюжет.

Aleksandrovich T.Z. EXPOSING THE PROBLEM OF PERSON'S SELF-COGNITION BY GRYGORIY SKOVORODA OF DIALOGUES "NARCISSUS", "SYMPHONY. ENTITLED BOOK ASKHAN / Kiev national university of technologies and design, Ukraine.

The article focuses on the creative manner peculiarities of Grygoriy Skovoroda as a writer when exposing the topic of self-cognition. To achieve the aim the author makes an excursus into the past in order to explore the problem source not only in the domestic literature but also in the works of ancient writers, church confessors. The author also examines composition and plot conflicts of the dialogues, attempts to give the explanation of Grygoriy Skovoroda's self-cognition conception in the context of Baroque period on the basis of the writer's prose.

Key terms: baroque, Bible, God, dialogue, composition, self-knowledge, symphony, subject.

Людина – вільна істота, спроможна самостійно робити вибір у своєму житті між добром і злом, правим і лівим шляхами, зовнішнім світом і душею. Це право дарував їй Бог. Із подібним судженням зустрічаємося у творчості багатьох барокових письменників, зокрема у прозі Григорія Сковороди, Касіяна Саковича. Людина постійно змушена вибирати, тому й відчуває дисгармонію, не знаючи, куди прихилитися. Конфлікт виникає через нерозуміння власних прагнень і бажань. Отже, щоб зробити правильний вибір, вона повинна пізнати себе і, таким чином, досягнути душевної гармонії.

Проблема самопізнання залишається актуальною впродовж багатьох тисячоліть, починаючи від зафіксованого заклик Сократа, написаного на храмі Аполлона в Дельфах: „Пізнай самого себе” і закінчуючи сьогоднішнім.

Сократ вважав самопізнання основою життя, критерієм поведінки. Людина повинна „задовольнятися малим, самим необхідним, бо багатство та честолобство розбещують” її і стають джерелом „незгасаючого невдоволення тим, чим володіє, і стражданням з приводу того, чим не володіє [1, с. 41]”.

Ще один античний мислитель Платон у своїй творчості торкався проблеми самопізнання. Згідно з його вченням, самопізнання стосується теорії анамнезису і становлення знань. Як стверджує дослідник А. Роменець, вона (ця теорія знань) „символізує творчу енергію людини, народжувану суперечністю між прекрасним і огидним, ідеальним і реальним, вічним і минулим, і зображається як рушійна сила сходження душі до естетичної досконалості та „повного знання” [2, с. 72]”.

Поза античним періодом проблема самопізнання довгий час детально не розроблялася. На думку А. Роменця, це пов'язано з „внутрішньою обмеженістю філософсько-психологічного знання минулих епох [2, с. 73]”. Лише у шуканнях патристів, зокрема у творчості Афанасія Олександрійського, розглядалося питання про можливість висхідного розвитку свідомості [2, с. 73]. Вони шукали витoki даної проблеми в Біблії. Недаремно ж у 5-книжжі Мойсея „Внемли себѣ”, „Воньми себѣ” зустрічається 20 разів [3, с. 320].

Тема себепізнання активно опрацьовувалась українськими мислителями в добу Бароко. В українському богомисленні того часу воно „поставало провідною формою сходження людини до Бога [4, с. 302]”.

Єдина можливість порятунку душі від бездуховності та суєтності, на думку Л. Ушкалова, – є пізнання самого себе [4, с. 303]. Саме для пізнання самодостатності „людського існування література українського бароко структурує опозицію „знання зовнішніх речей – знання-самопізнання [4, с. 304]”.

Петро Могила у „Книзі душі” спробував обґрунтувати принцип себепізнання. Він вважав, що знання не допоможуть людині, якщо вона не знатиме себе [1, с. 68].

Дмитро Туптало доводив, що справжню, внутрішню людину можливо пізнати лише через власне самопізнання, а це і є шляхом до Бога [1, с. 73]. „Ибо кто истинно познает себя, тот познает в себѣ бога, а кто познает бога, тот познал себя, тот соединил себя с богом [цит. за: 1, с. 73]”.

Касіян Сакович у своїй творчості стверджує, що самопізнання є „найбільшою мудрістю”, яка дозволяє людині пізнавати свою природу і місце у світі, „найвища філософія і найпотрібніша теологія є пізнання самого себе [5, с. 239]”.

Розроблення теми себепізнання у творах попередників і сучасників привернула увагу Григорія Сковороди – вихідця зі стін Києво-Могилянської академії, типового представника її надбань, як вічної і водночас актуальної проблеми в будь-яку добу. Він узагальнив досвід попередників, створивши власну теорію пізнання себе, спираючись на національний ґрунт. Саме ця тема привертала значну увагу науковців у прозовій творчості нашого мислителя. Серед них варто згадати Ю. Барабаша, Т. Білич, А. Роменця, Л. Софронову, Л. Ушкалова та ін. Проте кожна доба намагається дати відповідь на проблему самопізнання власноруч, тому цю тему можна віднести до вічної, отже, актуальної в усі часи. Не виняток становить і наша хаотична та суперчлива епоха, у якій так часто йде мова про духовність, але для прищеплення її основ українській нації не робиться майже нічого. Варто частіше звертатися до творчості нашого письменства, виховуючи в нових покоління українців гордість за минуле своєї нації і впевненість у майбутньому Української держави. У це й вірив Григорій Сковорода, намагаючись повернути на шлях істини (як колись Мойсей) свій народ, віруючи, що нація, у якої таке багате історичне минуле, не може не збудувати щасливого прийдешнього.

Що ж означало пізнання людиною самої себе у морально-етичних та навчально-етичних творах українського письменника? Саме це ми й спробуємо з’ясувати на сторінках даної розвідки.

Чи не найголовніша проблема людини – невміння використовувати свободу на користь собі, тому що досягнувши певного рівня задоволення тілесних потреб, вона починає бажати більшого. Як наслідок – народжується почуття заздрощів, невдоволення собою й іншими, смуток. Адже в гонитві за примарними „благами” світу вона губить ще один цінний Божий дар – душу, яка, у процесі накопичення матеріальних цінностей людиною, поступово втрачає здатність співчувати, розуміти інших, любити ближніх. Саме тому для поєднання зовнішньої і внутрішньої людини письменник пропонує вихід із кризової ситуації, що виникла в українському суспільстві XVIII ст., через пізнання себе. Кожен повинен заглянути в найпотемніші закутки своєї душі, зрозуміти, чого прагне, узгодити бажання зі своїми можливостями; задовольнятися тим, що має. Тоді змучене людське серце досягне гармонії та земного щастя.

Пізнати Бога для Григорія Сковороди означає пізнати людину, тому що через неї Він (Бог) бачить себе. Самопізнання світу через посередництво людини – це очі Господні. Таке око в мислителя „преблагенне і віносяюче [6, с. 9]”. Продовженням метафоричного образу ока є образ змія, звитого в кільце, котрий свідчить про повернення людини до своєї суті. Григорій Сковорода зауважує, що „око має те саме призначення, що й сонце у світі або дорогоцінне каміння в землі. Образ кільця у вигляді змія дає змогу пізнати загальний сенс людського буття [6, с. 10]”.

Досить часто в діалогах Григорія Сковороди зустрічається притча про блудного сина, яку він теж трактує як шлях повернення до себе.

Пізнавши себе, на думку мислителя, людина народжується вдруге, воскресає, звільняється від рабства злої волі, матеріально-тілесних інстинктів, стає духовно вільною. Це можливо тоді, коли людина розкриє і зрозуміє свою суть: „Орѣшная сущая иста состоит не в коркѣ его, но в зернѣ, под коркою сокровенном, от котораго и самая корка зависит [7, с. 172]”.

Враховуючи досвід античних, середньовічних, сучасних письменників, Григорій Сковорода вносить у концепцію самопізнання новий мотив, суто національний – серце є істинною людиною. Адже для українців характерне кордоцентричне сприйняття довкілля шляхом інтуїції, чуття. Отже, щоб пізнати себе, потрібно пізнати своє серце.

Крім того, цитуючи інших письменників або Біблію, філософ не лише виступає наратором, а й розвиває думку, подаючи власне судження.

Мойсей: „Внемли себѣ [7, с. 213]”.

Григорій Сковорода: „Один труд в обоих сих – познать себе и уразумѣть бога [7, с. 172]”.

Для белетристики українського мислителя характерна політематичність, з якою читач зустрічається вже в перших діалогах „Наркісс” та „Симфонія, нареченная Книга Асхань”, де тема самопізнання звучить лейтмотивом. Не дивлячись на те, що основним тематично-ідейним спрямуванням творів є пошуки внутрішнього „я”, Григорій Сковорода вводить підтеми (істинна людина, подвійність всього сущого, алегоричний світ Біблії), які в кінцевому результаті приводять до однієї глобальної теми. Самопізнання завдяки заглибленню у внутрішній світ, шлях до якого пролягає через примирення духу та плоті становить фабулу „Наркісса”, як і наступного твору „Симфонія, нареченная Книга Асхань”. Сюжет діалогу складається із двох колізій: перша – трактування письменником античної легенди про юнака, котрий закохався у своє відображення, як розуміння власної суті; друга – дискусія з приводу даної оповіді. Такі сюжетні лінії були необхідні для розкриття ідейно-тематичного спрямування діалогу: легенда потрібна як яскравий ілюстративний матеріал, причому досить відомий, але розтлумачений у дусі авторської концепції себепізнання; друга колізія – безпосередня розмова, котра витікала з легенди й носила дидактичний характер. Конфліктна ситуація виникає із-за нерозуміння справжньої суті легенди, саме її протягом твору пояснюють Друг (сам мислитель), Квадрат та Памва. Намагаючись поєднати два проміжки часу (античну легенду і сучасну письменникові добу) в межах одного твору, Григорій Сковорода утворює анахронізм. Це не помилка й не випадковість, а свідомо обміркований автором елемент, завдяки чому читач усвідомлює, що проблеми, котрі стояли перед людиною античності (життя та смерть, себепізнання, любов, дружба, зрада тощо), постають і перед людством у XVIII ст., вимагаючи нового підходу в розв’язанні, враховуючи досягнення та помилки попередніх епох. „Симфонія, нареченная Книга Асхань” є логічним продовженням попереднього діалогу: та сама тема, кількість осіб, конфліктна ситуація. Відрізняє її розвиток самої думки про самопізнання, котрий зумовлений частішим використанням цитат із Біблії та творів античних філософів, отців церкви. Обидва твори закінчуються порозумінням між співрозмовниками. Отже, Другові, Квадратові та Памві, котрі разом з Наркісом є носіями ідеї самопізнання як необхідної умови гармонійного людського життя, вдалося переконати своїх антагоністів. У кожному прозовому творі Григорія Сковороди обов’язково присутня безпосередня думка самого автора, причому радить він читачеві з позиції як письменника, так і богослова. Досить часто богослов і письменник зливаються в одну особу, як це відбулося в діалогах „Наркісс” та „Симфонія, нареченная Книга Асхань”, де самопізнання, вважає автор, можливе тільки завдяки заглибленню у власну душу.

Щодо композиційних елементів, то вони підпорядковані основному авторському задумові, у даному випадкові – проблемі самопізнання. Діалог „Наркісс” складається з прологу та семи розмов, шість з яких присвячені темі себепізнання, а сьома – пошукам справжньої людини. Після розмов іде симфонія, що була поширена у давній літературі. Складовими елементами останньої частини твору є вступне оповідання та діалог, розбитий на „хори” і „симфонії”. У симфонії Григорія Сковороди відчутне співвідношення між біблійними мотивами і власними роздумами автора, які хвилюють його під час пошуків справжньої людини. Симфонії письменника співзвучні з симфоніями – музичними творами: у музиці – це наявність багатьох інструментів, котрі звучать в унісон, народжуючи музичну гармонію; у Григорія Сковорода – це мовні партії учасників діалогу, які, спираючись на цитати із Біблії, створюють завдяки мовній палітрі коду твору, де підсумовується все раніше мовлене в діалозі. Л. Софронова вважає, що намагання поєднати хоровий спів із симфонічною музикою в межах одного твору – це напрочуд складна праця. Адже введення в діалог хорових партій вимагає від письменника ретельного підбору подібних за значенням біблійних цитат [8, с. 47].

Погляди автора в діалозі „Наркісс” викладає у шести розмовах Друг, а в сьомій до нього приєднується й старець Памва. Прототипами образів (окрім Друга), зображених у творі, як і в „Симфонії, нареченной Книга Асхань”, послужили люди (можливо, навіть прості селяни), з котрими письменник досить часто вів розмови, витлумачуючи важкі місця з Біблії, а також викладаючи свої погляди на проблему людського буття, щастя, дружби тощо. Друг же, безсумнівно, це сам філософ, але поки що він виступає анонімом, приховуючи власне ім’я. Крім головних героїв (Друга, Памви, Луки, Клеопи, Філона, Антона, Квадрата), у творі наявні епізодичні. Сюди можна віднести Навала та Сомнаса. Образи цих псевдовчених недаремно введені в канву діалогу – письменник, алегорично тлумачачи їх, мав на увазі людей, котрі обирають професію, до якої не мають нахилів [9, с. 174]. Даний факт можна вважати за автобіографічний натяк, якщо пригадати причину втрати посади Григорієм Сковородою в Переяславському колегіумі. У пізнішому творі „Алфавит, или букварь мира” до Навала та Сомнаса приєднується Пифіков (похідне ім’я від мавпи) [9, с. 174]. Цей образ створений попередником мавпи Пішек з „Благодарного Еродія”. Цікавим у „Наркіссі” є одноіменний герой, котрий автором трактується неоднозначно. З одного боку, він – символ самопізнання, а з другого – образ людини, самозакоханої у тлінну зовнішність. Цим образом письменник ніби закликає зміряти себе, тобто зрозуміти своє місце у світі, сприймати його не лише розумом, але й через призму власного серця. Недаремно філософ увів у твір образ саме старця Памви, а не молодого

чоловіка, адже розум і мудрість приходять до людини з віком (Григорій Сковорода пов'язує її прихід із 50-чям – після „седми седмиц”), коли вона пізнала себе, навчилася керувати власними пристрастями, отже, й духовно прозріла. Не випадково в „Симфонії”, що є дефініцією діалогу, Памва висловлює основну думку твору: „Един наш для всѣх нас есть путь, ведущій во вѣчность, но двѣ в себѣ части и двѣ стороны, будьто два пути, десный и шуїй, имеѣт. Часть господня ведет нас к себѣ, а лѣвая его сторона во тлѣніе [7, с. 195-196]”.

Накресливши шляхи пошуків власної суті в „Наркіссі”, письменник для подальшого розвитку теми, кращого її розкриття, нарешті для зацікавлення читача в „Симфонії, нареченной Книга Асхань” дещо змінює архітектоніку. Діалог складається з дедикації (присвяти Михайлові Ковалинському) та безпосередньо самої Симфонії, котра з невеликих симфоній у „Наркіссі” перетворюється в масштабне полотно, що обсягом та кількістю персонажів, опрацьовуваних тем, проблем, ідей цілком співзвучна музичній симфонії. Якщо в музиці симфонію виконує найдосконаліший та найбільший за кількістю музичних інструментів оркестр, то у письменника такими інструментами є герої діалогу, а музикою – мовні партії.

У розмові беруть участь ті ж самі особи, єдина відмінність у тому, що Григорій Сковорода замінив Клеопу на Конона. Темп діалогу задають Друг і Памва. Розмова відбувається шляхом чергування питань і відповідей, варіювання тих самих думок різними співрозмовниками. Друг виголошує промову про необхідність самопізнання, за допомогою якого людина може зрівнятися з Богом. Його підтримує в своїх репліках Памва й т.п. Поставивши перед собою дане питання, письменник всю свою майстерність направляє на підбір художніх засобів, стилістичних конструкцій, вдало вкраплює в твори різноманітні цитати інших авторів, у тому числі й з Біблії.

Важливу роль у прозі відграють позасюжетні елементи композиції – поетичні вкраплення, вставні оповідання, байки, притчі, що уповільнюють розгортання подій з метою посилення інтересу до них [10, с. 353-354]. Вони збагачують твори, роблять зрозумілішим авторський задум для читача, надають стрункості й послідовності побудові діалогів, а також сприяють виникненню такого явища, як сюжет в сюжеті. Наприклад, „Симфонія” в „Наркіссі” містить вставне оповідання – розповідь Памви про двох невільників, котрі нарешті досягли гір і всередині них знайшли Божу благодать, тобто пізнали себе. Ця оповідь, напевно, є не запозиченим сюжетом, а належить перу Григорія Сковороди, про що свідчить, по-перше, звернення до образу гір як символу наближення до Бога, у пізніх творах це знайде логічне завершення в „Горной республике”; по-друге, в оповіданні автор зазначає, що невільникам вдалося пізнати себе в 1771 році. Це свідчить не тільки про дату написання твору, а й про досягнення певного духовного рівня письменником.

А в діалозі „Симфонія, нареченная Книга Асхань” старець Памва, під час суперечки з Лукою про єдність між Христом і Мойсеєм для більшого переконання у своїй правоті розповідає притчу про багатого батька й вісьмох синів. На думку О. Мишанича, це оригінально опрацьований варіант середньовічної народної притчі про батькову спадщину. А першоосновою її (притчі) є оповідання про Соломонові суди: „Батько поділив своє майно між синами, а якомусь одному дісталось непоказне щось або символічне, – і саме це після розгадки стало найбільшим його багатством [11, с. 58]”.

Проблему самопізнання людиною себе український письменник ставить на перше місце у прозовій і поетичній творчості, тому що з цього питання витікають всі інші: „сродная” праця, щастя, подвійність натур, три світи тощо. Тому недостатньо зрозуміти себе, потрібно знайти власне місце в системі світобудови, зрозуміти своє призначення в житті суспільства [12, с. 19]. З цією метою філософ створює ієрархічну сходинок, що веде до пізнання себе й оточуючої дійсності та складається з трьох етапів. На першому етапі самопізнання за Григорієм Сковородою, стверджує Т. Білич, кожен повинен усвідомити за допомогою чуттів свою двонатурність, співіснування одночасно в ньому земної та тілесної людини. Наступний крок – це спроба зазирнути в душу, в серце та зрозуміти за допомогою розуму, чого ж вона прагне насправді, як бути щасливою? Третій етап полягає в поєднанні чуттєвого пізнання з розумовим, адже лише єдність розуму з почуттями створює гармонійну особистість [13, с. 75-76]. На нашу думку, потрібно змінити акценти й додати ще один етап самопізнання: спочатку людині варто зрозуміти, що їй потрібно для щастя та де його шукати. Потім спробувати поєднати земну особу й небесну в єдине ціле, тобто створити гармонійну людину. А це можливо лише за умови вибору праці за „сродністю”, що й становить третій етап. Останній крок заключається у знаходженні гармонії між мікро- й макросвітами за допомогою символів (Біблії). Тільки за умови проходження всіх етапів самопізнання людина справді зрозуміє Слово Боже, навчиться узгоджувати бажання з можливостями, досягне духовного переродження, чим наблизиться до Господа.

Будучи одним з останніх представників епохи Бароко, письменник поєднав усі парадокси та красу цього стилю у своїй прозі. Його етичну програму неможливо розглядати поза межами історичної доби, в яку жив філософ, і в той же час вона неповторна й цікава для сучасників. На перший погляд, Григорій Сковорода використовує вічні теми, черпаючи свої знання не тільки з літератури зарубіжної, а й із

національної скарбниці. Але якою б розробленою не була тема, опрацьовувана в прозі письменником, він знаходить нові аспекти, вміє змусити зазвучати їх по-новому, обов'язково вкладаючи частинку національного, рідного, українського. Тема себепізнання сторіччями до українського мисленика звучала в літературі різних народів. Але філософ пропонує свій шлях пізнання (складається з етапів, зазначених вище), кордоцентричну модель, наголошуючи, що чуттєвість, сердечність, ширість є рисами ментальності українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іваньо І.В. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди / І.В. Іваньо. – К.: Наукова думка, 1983. – 272 с.
2. Роменець А.В. Григорій Сковорода і проблема людського самопізнання: традиції і новаторство / А.В. Роменець // Філософська думка. – 1987. - №3. – С. 71-78.
3. Піч Р. Про містику і метафізику у Григорія Сковороди / Р. Піч // Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали: Зб. наук. пр. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 312-326.
4. Ушкалов Л. Сковородинівський ейдос самопізнання у контексті українського літературного Бароко / Л. Ушкалов // Літературознавство: III Міжнародний конгрес українців (Харків, 26-29 серпня 1996 р.). – К.: Обереги, 1996. – С. 302-308.
5. Сакович Касіян. Арістотелівські проблеми, або Питання про природу людини / Касіян Сакович // Хроніка – 2000. – 2000. – Вип. 37-38. – С. 239-250.
6. Роменець В.А. Ідея самопізнання і смислу людського життя у творчості Г.С. Сковороди / В.А. Роменець // Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали: Зб. наук. пр. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 8-18.
7. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів: У 2-х т. / Григорій Сковорода. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 531 с.
8. Софронова Л.А. Три мира Григория Сковороды / Л.А. Софронова. – М.: Индрик, 2002. – 464 с.
9. Барабаш Ю.Я. “Знаю человека...” Григорий Сковорода: Поэзия. Философия. Жизнь / Ю.Я. Барабаш. – М.: Художественная литература, 1989. – 335 с.
10. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – Вид. 3-є, перероб. і доп. – К.: Радянська школа, 1971. – 488 с.
11. Мишанич О.В. Григорій Сковорода і усна народна творчість / О.В. Мишанич. – К.: Наукова думка, 1976. – 152 с.
12. Табачников І.А. Світоглядні основи педагогіки Г.С. Сковороди / І.А. Табачников // Педагогічні ідеї Г.С. Сковороди. – К.: Вища школа, 1972. – С. 5-32.
13. Білич Т.А. Світогляд Г.С. Сковороди / Т.А. Білич. – К.: Вид-во КДУ ім. Т.Г. Шевченка, 1957. – 112 с.

УДК 821.161.2.-31.09

ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ЖІНОЧОГО ОБРАЗУ В РОМАНІ П.ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА»

Барабанова О.А., ст. викладач

Слов'янський державний педагогічний університет

Стаття присвячена розкриттю та аналізу засобів творення образу жінки П.Загребельним як узагальненого портрету українки.

Ключові слова: засіб, образ, портрет.

Барабанова Е.А., СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ ЖЕНСКОГО ОБРАЗА В РОМАНЕ П.ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА» / Славянский государственный педагогический университет, Украина.

Статья посвящена раскрытию и анализу средств создания образа женщины П.Загребельным как обобщенного портрета украинки.

Ключевые слова: средство, образ, портрет.